

Ellen Rasmusdatter – en tragisk kvindeskæbne

Af Dorte Frandsen

Materialet til artiklen er fundet og renskrevet af Jens Mandrup Frandsen og kan ses på Lokalhistorisk Arkiv i Gjern

Den 8.nov 1787 var der bryllup i Tvilum kirke. Brudeparret var Ane Kathrine Christensdatter og skrædderen Rasmus Jensen.

Ane Kathrine var en ”falden” kvinde, som havde et barn, Ane, udenfor ægteskab.

Rasmus var krøbling og nød almisse af sognet.

Det har nok ikke været den store kærlighed, men et fornuftsægteskab, som gav begge nogle fordele.

De fik fem børn sammen; Jens, Ellen, Jens, Else og Karen.

Den ældste, Jens, og den yngste, Karen, døde som små.

Jens, født i 1791, blev væver og husmand i Gjern, og Else, født i 1794, blev pottemagerkone i Sorring.

Ellen derimod, fik en trist skæbne.

Ellen Rasmusdatter blev født i Truust i 1789, døbt den 19.jul. Hendes barndom har været fattig, og som barn af en krøbling og en mor med en lidt blakket fortid, har hendes liv sikkert ikke været det bedste.

12 år gammel kom hun ud at tjene som fårehyrde hos Søren Thøgersen på Tvilum, hvor hun var i 10 år. Derefter tjente hun 1 år hos Peder Bastrup i Horn, 1 år hos gårdmand Jens Kaspersen i Lyngby, 2 år hos gårdmand Niels Villumsen i Røgen og 3 år hos Soetmann i Danstrup.

I 1818 måtte hun forlade sin plads og tage hjem til forældrene, som nu boede i Horn, fordi hun var blevet gravid. Hun har sikkert ikke været særlig velkommen i det fattige hjem.

31.mar 1818 kom Ellens første datter, Ane Kathrine Nielsdatter, til verden. Barnefaderen var en tjenestekarl, søn af gårdmand Peder Nielsen i Danstrup, ved navn Niels Pedersen. Ellens far døde kort efter, og moderen har nok ikke kunnet hjælpe hende økonomisk. Hun modtog 10 rigsdaler om året fra faderen, men forsørgede ellers sig selv og barnet ved at tage forefaldende arbejde hos beboerne i Truust.

Fem år efter havde Ellen åbenbart været en tur i Danstrup igen, for 17.aug 1823 nedkom hun med endnu en datter, Karen Jørgensdatter. Denne gang havde hun dog valgt karlen, Jørgen Andersen, med mindre omhu, for han var fattig som en kirkerotte og kunne ikke betale til barnet.

Men nu havde myndighederne fået øje på Ellen. I fem år havde hun ikke haft fast tjeneste, og hun blev indstævnet for løsgængeri.

Uddrag af Hjelmlev-Gjern Herreds politiprotokol 1822-24, B6IG 33, side 142b
Anno 1823, d. 24.dec

Ellen Rasmusdatter forklarede, at hun rigtignok har avlet 2 børn udenfor ægteskab og ikke haft tjeneste i 5 år omtrent, men hun har i denne tid, været hjemme hos sin 70-årige mor, Ane Kathrine Christensdatter, der ikke har andre til at pleje sig. –Hun har for øvrigt ernæret sig med dags-arbejde hos byens beboere - Hun blev formanet til at føre et sædeligt levned og i øvrigt betydet, at hendes forhold vil blive undersøgt, og at hun, hvis også tiltalen muligt for denne gang skulle blive sat i bero, dog vil forblive under opsyn.

To år senere blev hun igen indkaldt til forhør. Denne gang var anklagen betydelig mere alvorlig, faktisk så alvorlig, at den kunne koste hende livet.

Uddrag af Hjelmslev-Gjern Herreds politiprotokol 1824-27, B6IC 34, side 128 Anno 1826, d. 13.jun

"Ellen Rasmusdatter blev tilspurgt om hvad hun har foretaget sig og ernæret sig med siden hun sidst var under eksamination for løsgænger, som var den 24.dec 1823, hvortil hun svarede, at hun har været hjemme hos sin moder, der endnu lever, og har ikke haft eller søgt nogen tjeneste, men gået om på betleri¹. Hun havde, da hun sidst var under tiltale, tvende børn, hvoraf det ældste er 8 år og det yngste næsten 3 år, hvilke tvende børn lever og er hjemme hos hende.

For omtrent 1½ år siden var hun atter frugtsommelig med en karl på Haxholm ved navn Ole Christensen, men da barnet var 7 mdr. gammelt, nedkom hun med det, og, påstår hun, at det havde været dødt tre uger forinden, hvilken formening hun grunder derpå, at det i sådan tid ikke havde bevæget sig. Hun begravede det på kirkegården i en æske og er hun i stand til at påvise stedet.

Det blev født i hendes moders hus, og var ved fødselen tilstede hendes moder og en kone ved navn Kirsten West, som døde for et års tid siden omtrent, men ellers ingen, in specie ingen gjordemoder. Dommeren foreholdt hende at hun burde kaldet en gjordemoder, især da en sådan har bopæl i Horn, men hertil var ikke andet svar at erholde end at hun ikke behøvede hende.

Årsagen til denne abortus angiver hun at have været, at hun ærgrede sig over, at hendes moder og søskende bebrejdede hende, at hun atter havde ladet sig besvangre.

Faderen, Ole Christensen, var ikke til stede da hun fødte og havde ingen del i at hun ej søgte hjælp.

Oftere nægter hun at have været frugtsommelig, siden hun sidst var i forhør. Hendes forklaring blev hende forelæst og vedgik hun rigtig tilførsel, hvorefter hun blev

sat i forvaring, og forhøret, da dommeren andre embedsforretninger ikke tillod ham at kontinuere det længere i dag, indtil videre udsat og retten hævet."

Nu var den stakkels Ellen så endt i kachotten. Og hendes situation var særdeles alvorlig. Hvis ikke hun kunne overbevise dommeren om, at barnet virkelig var dødfødt, kunne hun ende på skafottet som barnemorder.

Næste dag, d. 14.jun 1826, fortsatte forhøret. Ellen opgav at være 28 år gl., og da hun blev gjort opmærksom på at det ikke kunne passe, var der *"ej andet svar at erholde, end at hun ej vidste rettere end at hun var den angivne alder"*.

Hun vedgik under forhøret, at den lokale sognefoged i 1824 havde pålagt hende at tage tjeneste, men at hun havde undladt at følge pålægget, fordi hendes barn og hendes gamle mor havde brug for hendes pleje.

Under forhøret kom det også frem, at hun havde beholdt det døde barn hos sig i to dage, til hun havde kræfter til at gå ud, hvorefter hun gik alene til Tvillum kirkegård og satte æsken med barnet ned ved siden af hendes fars grav.

Igen måtte Ellen tilbage i fængselet, men tre dage senere, d. 17.jun 1826, blev retten sat hos gårdmand Enevold Nielsen i Horn.

Nu kom Ellens mor, Ane Kathrine Christensdatter, i forhør.

Ane Kathrine opgav sin alder til 82 år, hvilket er omkring ti år mere end hun faktisk var. Hun fremhævede også sit svagelige helbred. Måske vidste hun faktisk ikke, at hun var næsten ti år yngre, eller også prøvede hun at spille lidt senil, så hun kunne slippe for at sige sandheden. Hun lagde i hvert fald ud med at påstå, at hun ikke kunne huske, at Ellen havde været gravid og født et dødfødt barn ca. 1½ år tidligere.

Da Ellen blev ført ind, ændrede moderen dog sin forklaring. Nu kunne hun godt huske graviditeten og fødselen. Hun påstod også, at Ellen ikke gik alene til kirkegården, men blev

¹ tiggeri

fulgt at Kirsten West; den kone, som var til stede under fødselen.

Ellen holdt fast i, at hun gik alene, fordi Kirsten West ikke turde gå ud i mørket. Dette var også grunden til at jordmoderen ikke blev hentet til fødselen.

Nu tog deltagerne i retsmødet til Tvilum kirkegård, for at prøve at finde graven med spædbarnet. Men da gravene ikke var markeret, og kirkens personale ikke førte noget register, kunne de ikke finde den. De gravede, der hvor Ellen angav at have sat barnet ned, men fandt ingenting. Både Ellen og hendes mor påstod, at de ikke kunne huske, hvor graven var. Retten blev hævet, og Ellen sendt tilbage i arresten.

Næste dag, d. 18.jun 1826, fortsatte retssagen. Jordmoderen i Horn, Maren Hansdatter, var indkaldt og berettede, at Ellen havde været hos hende, for at spørge hvad hun skulle gøre, når hun ikke kunne mærke liv. Jordmoderen havde ikke undersøgt hende, men rådet hende til at holde sig i ro.

Ud over jordmoderen mødte en del vidner, bl.a. Ellens bror, Jens Rasmussen, og svogeren, Las Sørensen, og vidnede, at de ikke vidste noget om graviditeten eller hvor barnet var blevet af.

Desuden mødte en række vidner og fortalte om et rygte, som havde gået blot et halvt år forinden om, at Ellen igen var gravid. Der mødte sågar en tjenestekarl, Jens Hjorth, som erkendte, at have haft samleje med Ellen et halvt år før. Han blev endog spurgt, om han havde betalt hende for det, hvilket han nægtede.

Alle sejl var sat ind, for at få den arme kvinde dømt.

Den 27.jun 1826 gik det løs igen. Nu erkendte Ellen at have været gravid med Jens Hjorth, men påstod at hun aborterede så tidligt, at

man ikke kunne se, hvilket køn barnet havde. Dette foster havde hun også begravet på Tvilum kirkegård. Men hun havde ikke nogen forklaring på, hvorfor man ikke kunne finde noget ved hendes påvisning af stedet.

Der indkaldtes vidner fra fattighuset i Horn, hvor Ellen boede med sine børn og sin mor, men det var ikke muligt at komme sandheden nærmere.

Den 29.aug 1826 prøvede retten igen at forhøre Ellens mor, Ane Kathrine Christensdatter, men hun angav at være så døv, at forhøret ikke kunne gennemføres. Præsten havde været hjemme og kigge i kirkebogen og fundet ud af, at Kirsten West ikke kunne have været til stede ved fødselen, fordi hun døde ½ år før, men dommeren fik ikke rigtig noget ud af forhørene, fordi både Ellen og hendes mor slog det hen med, at de måtte have husket forkert. Ellen erkendte nu, at have holdt graviditeterne skjult, for at slippe for at blive straffet for lejermaal².

Både Ellen og hendes mor havde viklet sig ind i en masse selvmodsigelser. De vidste utvivlsomt godt, at det gjaldt Ellens liv, men ingen af dem evnede, at levere en sammenhængende troværdig historie. Ellen havde alle odds mod sig. Hendes livsførelse var i sig selv nok til at rettens folk fandt hende utroværdig.

Den 23.okt 1826 var det dommens dag. Tiltalen lød på "*mislig omgang med 2 af hendes fødte fostre, for kvalificeret lejermaal², samt for forøvet betleri¹ og løsgængeri*". Hun dømtes skyldig i alle anklagepunkter.

I udskriften fra politiretten gennemgås sagen og der lægges vægt på de modstridende forklaringer og det faktum, at Ellen Rasmusdatter havde nægtet at hjælpe med at finde de nedgravede fostre, selvom hun blev

² Samleje

gjort opmærksom på, at det kunne hjælpe hendes sag, hvis man kunne konstatere, at de var for tidlig fødte og ikke skadede. Der idømtes ikke straf for lejermål, betleri og løsgænger, fordi straffen for ”*mislig omgang*” med de to fostre absorberede straffen for de andre forseelser.

Dommen lød:

”Thi kendes for ret.

Arrestantinden Ellen Rasmusdatter bør miste sin hals og hendes hoved sættes på en stage. - Så bør hun også udrede samtlige af denne sag lovlige omkostninger, og derunder salær til actor prokurator Warthoe, 4 rdl, og til defensor, prokurator Calundan med 3 rdl, alt sølv - . ”

Her kunne historien så være endt, men en dødsdom skulle også prøves i overretten. Heldigvis for den dødsdømte skete det ret hurtigt.

I Viborg Landsoverrets Domprotokol 1823-27 på side 675-676 kan man læse om sag nr 241/1926. Der er et grundigt referat af sagen, men her vurderede dommeren at hun ikke kunne dømmes for løsgænger, da hun hele tiden havde haft fast bopæl, og den gamle mor og de små børn havde haft brug for hendes pleje.

Overretten ændrede dødsdommen til et års forbedringshus-arbejde i Viborg Tugt-og Forbedringshus.

I tugthusets protokol over fanger 1799-1835, side 245b, kan man læse følgende om Ellen Rasmusdatter:

hun var indsat for *”barnefødsel i dølgsmål³ og betleri”*.

Hun arbejdede med uld-plejning og hendes opførsel under afsoningen havde været upåklagelig.

Hun betegnes som et *”svagt og fjollet menneske”*, middel af vækst, stærk af bygning.

Hendes påklædning er også beskrevet; stribet hvergarnstrøje og særk, stribet mørkt forklæde, prikket tørklæde, hvidt hovedtøj og træsko på fødderne.

21.jan 1828 blev hun sendt hjem fra Viborg Tugt-og Forbedringshus. Hun har sandsynligvis været i dårlig fysisk og psykisk kondition efter retssag, fængselsophold og tiden med dødsdommen hængende over hovedet.

Der var ikke meget at komme hjem til. Antagelig tog hun hjem til moderen i fattighuset.

Hendes døtre var sat i pleje.

Den ældste, Ane Kathrine Nielsdatter, hos gårdmand Andreas Christensen i Skorup, hvor hun blev konfirmeret i 1832 med bedømmelsen: temmelig god opførsel.

Den yngste, Karen Jørgensdatter kom i pleje hos gårdmand Ole Christensen i Voel, hvor hun blev konfirmeret i 1838 med bedømmelsen: god opførsel.

Knap tre år efter Ellens løsladelse døde hendes mor, Ane Kathrine Christensdatter, og kun et år senere, i 1831, skriver præsten i Tvilum kirkebog: død 20.nov, begravet 27.nov, Ellen Rasmusdatter, almisselem i Truust, 42½ år.

Et kort og tragisk liv var til ende.

³ hemmelighed

